

Minden Rómának illene önmagára ismernie. És – tudjuk, sajnos – mindegyik Róma képtelen volt erre a történelem folyamán, régen és most egyaránt. Pontosan: amikor felismerné a Dürrenmatt megfogalmazta igazságot, már késő.

Ezt fogalmazza meg mintegy búcsúzásul Romulus Augustus, az utolsó nyugatrómai császár:

„Vessetek utolsó pillantást a színes buboréokra: mert most foszlik szét egy nagy birodalom álma, már felszállt, és szabadon lebeg (. . .), nézzétek ezeket az országokat, amelyek elterülnek rajta, a kék tengereket a ficánkoló delfinekkal, a dús provinciákat, a sárga gabonaföldeket, a nyüzsgő városokat, ahol magasra veti habját az élet, ez volt Róma, a Nap, ő adta az élet hevét, ám delelőjére hágva, lángba borította a világot, s most – buborékká válva a császár kezében – szelíd párává foszlik szét.”

Jó író Dürrenmatt, mert fontos, örök igazságokat mond ki, s ezek hitelesek, mert valós élethelyzetben hangzanak el, az adott helyzetben élők szájából.

GEROLD László

KÉPZŐMŰVÉSZET

ARCLEKÉPZÉSEK

Branka Janković Knežević kiállítása – Modern Művészetek Galériája

Elnézem, mi mindent művel Branka Janković Knežević az általa kiszemelt emberek arcával. Megkapó szépségű, finom, áttetsző reneszánsz portrékat fest róluk, hogy azután a továbbiakban (portréi általában ugyanannak az arcnak legalább két, de olykor hatféle variációjából tevődnek össze) már fokozatosan „leéptse” az arcot, élesedő vonalakkal, sáfrózsáffoltokkal rejti el, örvénylő színcsíkokkal szabdalja fel azt, mintegy megfosztva az „áldozat” arcát minden lényegtelenről, hogy a portrészorozat utolsó darabján már csak a legjellegzetesebb, egy átható tekintetű, ferde metszésű szempár, egy hosszú, hajlott orr, egy kemény vagy éppen lágyan lebiggyedő száj maradjon. De ezekben az „arctöredékekben” olyan erő van, hogy a rész képes újból maga köré felépíteni az egészet. Ez a néhány vonásra leredukált portré a nyolcvanas évek végének és a kilencvenes évek elejének dominánsa. Rajzok és festmények egész sorát alkotja ugyanerre a témára. Egy leegyszerűsített stílust honosított meg, elemi formákkal, tiszta vonalakkal. Képei játékos festékrácsokkal, áttetsző lazúrjaival, harapós színharmóniáival egyszerre idézik a nagyvilági mondétséget, a mediterrán kalandot és az avantgárd bátorságot. Számára a formavilág, a reneszánsz festészettől Picassóig, a Van Eycktől Reuysig terjedő vizuális jóltájékozottság arra hivatott, hogy lehetőséget adjon parttalan manuális készségének megcsillantására.

Keves festő van mostanában errefelé, aki állandóan témájául akarja és meri vállalni minden formák legbeszédesebbikét: az emberi arcot. Kevesen vannak, akik jelentésre akarják-merik bírni az arcon azokat a formákat, amelyeket évmilliók alakítottak, s amelyeket évezredek óta alakítgat önmaga is az ember, az a „lelkes” lény, aki már nemcsak ösztönével, de tudatával is akarja az életet. Aki magát mindig nagynak, igaznak, olykor éppen szentnek képzei, aki az élet ura, de sokszor megvertje is, s ettől függően egyik vagy másik pozícióból küzd hatalomért, igazságért, szeretetért, szerelemért; aki durva,

kegyetlen és gyilkos, de aki képes megszépülni egy szép hang hallatán, aki fiatal és megvénül, aki okos, sunyi, hazug és ravasz, tehetetlen és béna, birtokol és tékozol. S mennyi mindent láthatunk még ezeken a leképzett, „szép-rút” portrékon abból, amit naponta érzékelünk magunkban és másokon!

Elnézem, mit művel a festő, s szerfölött érdekel, hogyan műveli ezt. Mégpedig azért, mert a legelvonatkozottabb, egy vonalra és két foltra redukált arcképei is sajátos módon, szinte belülről sugároznak, még ezeknek a pont–vonal–pont portréknak is mélységesen individuális személyiségük van. Modelljeit nyilván hosszasan tanulmányozza, valószínűleg hosszú ideig tartanak az „ülések”. Szüksége van az előtte ülő, vagy mint az Abi-portrék esetében, a mellette élő lény kisugárzására, szemvillanására, önkéntelen mozdulatára. Sőt, néha úgy tűnik, mintha csak erre várna. Ilyenkor csap le „áldozatára”. Az az érzésünk, hogy az egyetlen lehetséges mozdulatot, tekintetet próbálja megragadni, egy élő ember egyedül hiteles vízióját szeretné kivetíteni. Mágus az ilyen művész, de egyben médium is, mert modelljének szinte teljes élete kell hogy átvándoroljon rajta, hogy aztán olykor égkek festékfoltokban, másszor finom tónusokban felragyogó színegyüttesekben újra megszületve, fénné és színné változva éljen tovább. Branka Janković Knežević mássága, sajátos volta alighanem itt fogható meg. Mert akárhogyan nézzük is, figurái, ahogyan fokozatosan leépülnek, formai szempontból is veszítenek. A leképzés a térbeliségnek sem válik kimondottan hasznára, sőt általa még a vonalkultúra is tökéletlenedik, mégis, ezek a portrék közel vannak az élethez. A tekintetek' rebbenése, a gesztusok egyszerre tűnékenyen élők és végérvényesen jellemzők. Festőnk egyetlen végső mozdulatba sűríti az embert, s így lehet az, hogy tökéletes személyességük mellett van valami örökkévaló is ezekben az alakokban. Mire elkészül a végső változat, az arc immár a háttér semmijéből tűnik elő, nem cövekeli le az esetleges környezet vagy az esendően konkrét entériőr. Gondoljunk csak a már emlegetett Abi-portrékra, vagy a reneszánsz portréparafrázisokra, ezekre a sötét háttérből kiugró portrékra, amelyeken minden részlet, az arc élesen kiütőköző vonásai, a szempárok aszimmetriája, mind valami robbanás előtti, hatalmas belső energiát tükröznek, egy ember nekifeszülését a világnak. És itt, ezen a ponton válik nyilvánvalóvá, hogy mindenek ellenére e rajzokon, festményeken nem a figurativitás újszerűsége, de még csak nem is a személyes sors megragadása és kifejtése a legtanulságosabb. Inkább az, hogy egy ilyen, minden tekintetben szétzilált korszakban egy nem mimetikus alapokon nyugvó formakészlet teherbíró képessége olyan erős lehet, hogy hitellel tudósíthat a síkművészet belső problémáiról éppúgy, mint az etikus és logikus, de mágára hagyott ember érzelmeiről – képekben elbeszélve.

NÁRAY Éva